

Een vliegende start

Beginnen met vogelen
Op pad met een ervaren vogelaar

Jesse Zwart

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Vogeltermen	10
1. Voorbereidingen en benodigdheden	12
2. Vogels herkennen	30
3. Vogels in de tuin	74
4. Vogels van Nederland	102
<i>Stedelijk gebied</i>	104
<i>Bos</i>	122
<i>Duin en heide</i>	137
<i>Zoet water en moeras</i>	151
<i>Zout water</i>	169
<i>Akker en weide</i>	180
5. Favoriete vogelkijkplekken	192
6. Vogelen in het buitenland	232
7. Meestgestelde vragen tijdens excursies	248
Dankwoord	256

V o o r w o o r d

We staan met z'n drieën op de top van een duin en twee Boomvalken cirkelen boven onze hoofden. Het moet ergens in de zomer zijn en ik sta vol verbazing tussen mijn vader en opa in, naar de pijlsnelle Boomvalken te kijken. Ze vangen om de haverklap libellen en eten deze al vliegend op. We maken, zoals we zo vaak doen met z'n drieën, een rondje door de Amsterdamse Waterleidingduinen en ik vraag ze de oren van hun kop. Ik ben een jaar of vijf en mijn passie voor vogels is niet meer te stoppen.

Aan de tijd waarin ik beginnend vogelaar was, koester ik nog eindeloos veel mooie herinneringen. Herinneringen waarin familie en vrienden bovendien een belangrijke rol spelen. Al in mijn vroege jeugd stond ik elk weekend opnieuw stuitend naast mijn vader bij de voordeur. Met een vogelboek onder mijn arm en een lijst wenssoorten in mijn hoofd gingen we de duinen in. Ik beschouwde mezelf als specialist en zocht tot in detail op welke soorten we zouden kunnen gaan zien. We struinden de plasjes en kanalen in de Amsterdamse Waterleidingduinen af en ik noteerde wat ik zag. Ik leerde de duinen kennen als mijn broekzak en elke keer dat ik het veld in ging, kwam ik zo mogelijk nog enthousiaster thuis. Ik had namelijk weer een paar soorten gezien die ik nog nooit eerder had gezien.

Ik kan me die beginjaren herinneren als de dag van gisteren. Ik weet nog precies waar ik mijn eerste Grote Zaagbek zag en krijg kippenvel als ik terugdenk aan het moment dat ik stond te rillen van de kou toen mijn vader mij voor de eerste keer een IJsvogel aanwees. De warme chocolademelk met slagroom na de wandeling had nog nooit zo lekker gesmaakt. Ik fietste met mijn opa en vader door de duinen en reed bijna een kanaal in toen ik voor het eerst een Zomertaling waarnam. Het zijn waardevolle momenten die ik koester en die mij hebben gemaakt tot de gepassioneerde en leergerige vogelaar die ik nu ben.

Elk jaar opnieuw blijf ik me verbazen over de indrukwekkende vogeltrek en mijn hart maakt nog steeds een sprongetje als ik in het voorjaar weer de eerste Rietzangers, Gekraagde Roodstaarten, Boerenzwaluwen en andere zomergasten zie. Een biertje op het terras met vrienden smaakt nog lekkerder als er een Slechtvalk overvliegt en een zomerse barbecue is nog gezelliger met het geluid van Gierzwaluwen boven mijn hoofd. Zet mij op een dag in oktober – als de Vinken, lijsters en Spreeuwen mij om de oren vliegen – op een winderig duin en ik ben een gelukkig mens.

Ochtendwandelingen in prachtige natuurgebieden, de zang van Nachtegalen op een warme voorjaarsavond, met een paar goede vrienden twee weken lang zeldzaamheden zoeken op een Waddeneiland, wakker worden van een kakafonie aan vogelzang en prachtige reizen naar de mooiste natuurgebieden op onze planeet. Het zijn maar enkele voorbeelden van momenten die mijn leven verrijken omdat ik vogelaar ben.

Inmiddels ben ik, als professioneel vogelgids, wekelijks uren op pad om anderen te vertellen over vogels. Samen met deelnemers geniet ik van deze prachtige dieren en tijdens deze excursies probeer ik zoveel mogelijk van mijn kennis van en passie voor vogels over te dragen. Met dit boek ga ik dan ook proberen jou als lezer en beginnend vogelaar net zo enthousiast te maken voor deze fantastische hobby. Ik neem je mee in de wereld van het vogels kijken, geef je uitleg over een hoop vogelsoorten, beschrijf waar en wanneer je ze kunt vinden en hoe je het beste vogels kunt determineren. Bovendien vertel ik je over de plekken waar ik zelf graag vogels kijk en wie weet kom ik je met jouw verrekijker daar op een dag tegen. Dat zou ik fantastisch vinden. Als een rode draad door het boek deel ik in korte intermezzo's persoonlijke vogelbelevissen en ervaringen. Dit boek zal ervoor zorgen dat je alleen nog maar meer en langer vogels wil kijken.

Graag zou ik je, als lezer van dit boek, nog willen zeggen: probeer bij te dragen aan het behoud en de bescherming van onze prachtige natuur. Bezoek de talrijke natuurgebieden die onze planeet rijk is en verwonder je. Zonder ecotoerisme zullen een hoop van deze

prachtige natuurgebieden met iconische vogelsoorten verdwijnen. Enthousiasmeer en stimuleer je familie om de natuur in te gaan of nodig je vrienden eens uit tijdens een van je ochtenden vogels kijken. Niets is leuker dan het delen van je passie.

Het is een warme avond in mei en mijn vader en ik staan weer op een duintop in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Ik heb deze ochtend een privé-excursie gegidst voor beginnende vogelaars en vertel mijn vader over het ongebreidelde enthousiasme van mijn deelnemers bij het zien van hun eerste Blauwborst. Een langstrekende groep Lepelaars en een vissende IJsvogel maakten de excursie compleet. Mijn enthousiasme en liefde voor deze fantastische hobby sloegen duidelijk over. Een paar nieuwe vogelaars in de dop.

Ik trek twee koude flesjes bier uit mijn rugtas en geef er een aan mijn vader. We hebben net een Fluiters horen zingen en vanuit het riet langs de plas waar we op uitkijken, klinkt het indrukwekkende gehoept van een Roerdomp. Met mijn telescoop scan ik snel de rietkragen en daar staat hij. Mijn vader kijkt door de telescoop en kijkt dan weer op. Ik zie de pret in zijn ogen. "Weet je nog in het Lauwersmeer?" zegt hij met een grote lach op zijn gezicht. "Natuurlijk weet ik dat nog". We proosten en gaan zitten op de duintop. De avond valt langzaam en de vogelzang zwelt aan. Een orkest van vogelgeluiden klinkt vanuit het duin om ons heen. Twee Boomvalken verschijnen vanuit de verte en hangen binnen de kortste keren boven het duin waar we op zitten. Vogels kijken is de mooiste hobby ter wereld.

Jesse Zwart

A close-up photograph of an owl's face, focusing on its large, bright orange eye and the intricate patterns of its feathers. The owl's ear tufts are visible at the top. The background is a soft, out-of-focus golden-brown color.

Vorbereidingen en benodigdheden

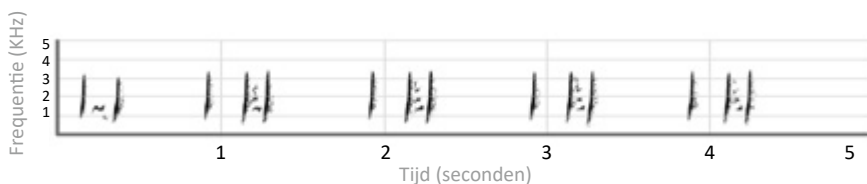
- hoofdstuk 1 -

Vogels kijken is het mooiste wat er is en het kan bovendien altijd en overal. Om een goede vogelaar te worden en ultiem te genieten van deze hobby, is een aantal zaken echt onmisbaar. Ga goed voorbereid op pad en zorg dat je precies weet wat je echt nodig hebt.

Tijd, frequentie en volume worden hierin weergegeven. De meeste vogels hebben een uniek spectrogram, te vergelijken met onze unieke vingerafdrukken. Het is een manier om soorten te determineren en het zou in simpele vogelboeken niet

misstaan. Vooral voor roepjes kan het handig zijn om een spectrogram gezien te hebben. Je kunt in een spectrogram bijvoorbeeld mooi zien dat een Tjiftjaf eentonig is en een Fitit niet.

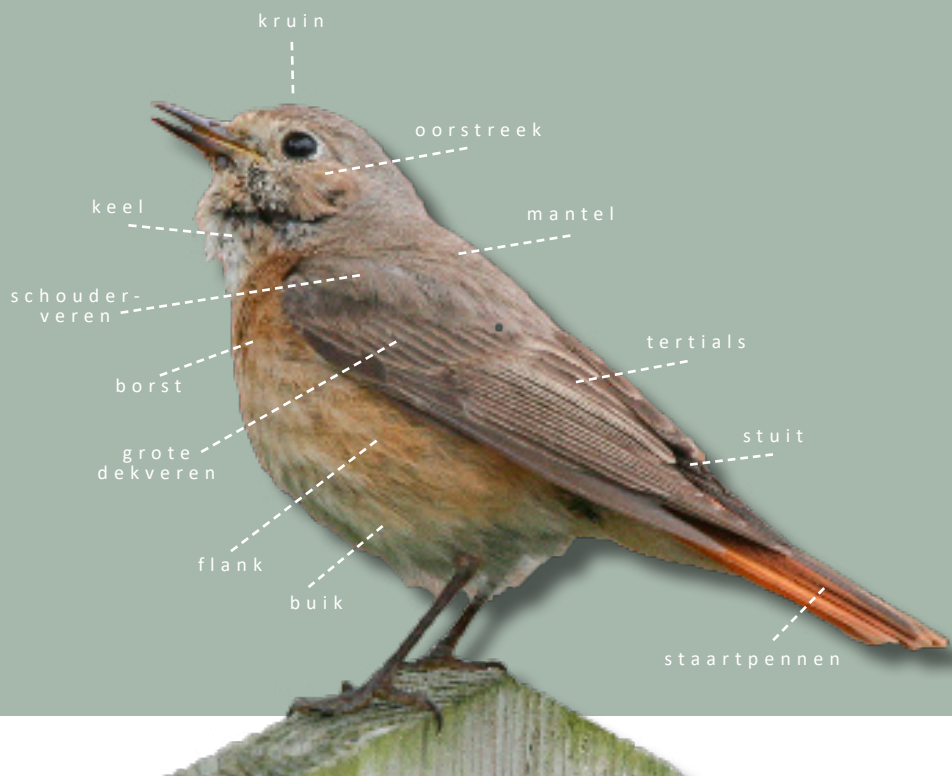
Voorbeeld spectrogram (Kwartel)

Vogels herkennen

- hoofdstuk 2 -

Verspreid over de wereld leven ongeveer 10.500 vogelsoorten. Van de droogste woestijnen tot de meest ondoordringbare regenwouden. Boven de meest afgelegen plekken van de oceanen en van de hoogste bergketens tot in de drukste stadsparken ter wereld. Er is bijna geen plek op aarde te vinden waar geen vogels leven. Daarnaast is de vogeltrek, het migreren van vogels van de overwinteringsgebieden naar de broedgebieden en weer terug, een van de grootste, meest wijdverspreide en indrukwekkendste natuurfenomenen ter wereld.

IZABELTAPUIT IJMUIDEN

Het is begin oktober en Lars en ik hebben net de hele ochtend op 'onze' telpost gestaan. We zijn ongeveer zestien jaar oud en hebben het vruchtwater nog in onze oren op het gebied van vogels kijken. Maar we zijn razend enthousiast en knetterfanatiek. Het was een enerverende ochtend met een goede trek van Vinken, Spreeuwen en Graspiepers. Een Velduil, Kleine Bonte Specht en een Grote Pieper waren de hoogtepunten van deze ochtend. Omdat we het gevoel hebben dat er meer in het vat zit, en omdat we beschikken over een ontembaar enthousiasme, besluiten we rond 12.00 uur door de duinen naar IJmuiden te fietsen. Vanaf de fiets zoeken we

Grutto

Scan de QR-code en
bekijk het filmpje van de
Vale Gierzwaluw

LOPEND

Veel steltlopers sprokkelen hun kostje al lopend bij elkaar. Dat lopen gebeurt echter op verschillende manieren en juist die zijn specifiek voor bepaalde soorten. Zo zijn strandlopers enorm beweeglijk en continu aan het rennen. Terwijl plevieren juist weer een stukje rennen, even stilstaan, en dan weer een stukje rennen. Een Lepelaar loopt ook door het water, maar beweegt zijn hoofd continu van links naar rechts, alsof hij aan het weven is. Net als de Kluut. Soorten die wormpjes en ander dieper gelegen voedsel zoeken, peuren juist weer met hun

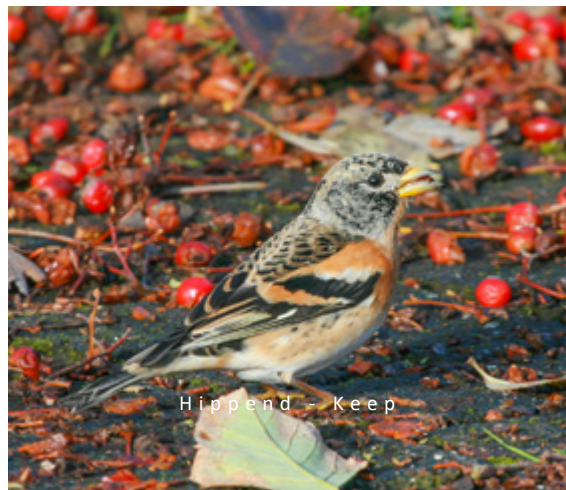
snavel op en neer in de bodem en bewegen zich als een soort ja-knikkers door het terrein.

HIPPEND

Hippen is het van tak tot tak springen in een struik of boom. De meeste zangvogels zoeken op deze manier hun voedsel. Het zijn vaak de zomergasten, die onder en tussen de bladeren van de bomen en struiken insecten vangen. Maar ook vinkachtigen foerageren vaak op deze manier, alhoewel het dan ook vaak op de grond is, op zoek naar zaadjes en pitjes.

Lopend -
Drieteenstrandloper

Hippend - Keep

Vogels van Nederland

- hoofdstuk 4 -

Dit hoofdstuk behandelt een selectie vogelsoorten die je regelmatig gaat zien en soorten die hoog op je wensenlijstje zullen staan. Ik heb gekozen voor soorten die relatief eenvoudig te herkennen zijn en die zich, in tegenstelling tot een aantal in dit hoofdstuk niet opgenomen algemenere soorten, goed laten zien.

Stedelijk gebied

Ons land bestaat voor ongeveer zestien procent uit stedelijk gebied. Dat is meer dan een verdubbeling ten opzichte van de jaren zeventig. Van een aantal vogelsoorten die ik hieronder bespreek, broedt zelfs meer dan een derde van de totale Nederlandse broedpopulatie inmiddels in bebouwd gebied. Ondanks deze enorme toename van bebouwing, doen vogels van stedelijke gebieden het over het algemeen een stuk minder goed dan in de jaren zeventig. Dit heeft onder andere te maken met de afname van nestgelegenheid. Omdat huizen tegenwoordig steeds beter worden geïsoleerd, neemt het aantal holtes onder dakpannen en ook het aantal scheuren en nissen in gebouwen af doordat deze worden dichtgemaakt. Bovendien heeft er in stedelijke gebieden nog nooit zoveel verstening plaatsgevonden als in de afgelopen vijftien jaar. Uitgesproken liefhebbers van kliffen en rotsen, zoals de Zwarte Roodstaart en de Slechtvalk, gedijen hier goed bij. Maar soorten als de Houtduif en Huismus hebben het hierdoor juist weer lastig. Struiken, bomen en ander groen worden massaal door bewoners uit tuinen verwijderd om

plaats te maken voor tegels ten behoeve van bijvoorbeeld een terras of parkeerplaats op eigen terrein. Ook gemeenten vervangen het gemeentelijk groen steeds vaker voor steen. Dit vergt veel minder verzorging en drukt daarmee de onderhoudskosten. Gelukkig wordt er tijdens renovaties en nieuwbouwprojecten, met dank aan onder andere meedenkende architectenbureau's en nieuwe regelgeving, steeds meer rekening gehouden met vogels van de stad. Nu nog de 'betonzucht' omzetten in 'groenzucht' en de tegels vervangen voor meer bomen, struiken en bloemen. Overigens zijn steden door hun microklimaat in de winter bij uitstek toevluchtsoorden voor vogels. Het is er dan net iets warmer dan in de omliggende gebieden. Ook is er over het algemeen behoorlijk wat voedsel te vinden.

ZWARTE KRAAI

Zwarte Kraaien zijn intelligente en vindingrijke vogels. Ze eten werkelijk alles wat voor handen is en zijn totaal niet meer bang voor mensen. Deze twee eigenschappen zijn dan ook meteen de reden dat ze tegenwoordig tot midden in de stad te

vinden zijn. Hoewel men altijd heeft gedacht dat Zwarte Kraaien standvogels zijn, blijkt er uit gegevens van verschillende vogeltrektelposten in Nederland dat Zwarte Kraaien wel degelijk doortrekken. Ze hebben een compleet zwart verenkleed, een afgeronde staart, een vrij vlak voorhoofd en een brede vleugelbasis. Ze zijn groter dan Kauwtjes en een stuk kleiner dan Raven. Veel oude kraaiennesten worden met enige regelmaat gebruikt door soorten die zelf geen nest bouwen zoals Ransuilen, Torenvalken en Boomvalken, om er hun eigen kroost in op te voeden.

EKSTER

Eksters zijn uitgesproken cultuurvolgers. In stedelijke gebieden zijn ze inmiddels algemener dan op het platteland, terwijl dit enkele decennia geleden nog ondenkbaar leek. Ze werden toen overal illegaal vervolgd en hielden zich ver weg van mensen. Eksters hebben een zwart verenkleed met een witte buik en schoudervlekken en een hele lange staart met een groene glans. Ze alarmeren enorm hard wanneer ze katten, roofvogels en ander potentieel gevaar zien. De nesten zijn herkenbaar aan de slordige opbouw

van takjes en aan de dakjes van takken die ze er meestal overheen bouwen. Eksterpaartjes blijven hun hele leven bij elkaar en gebruiken hun nest vaak elk jaar opnieuw.

Dat Eksters intelligente dieren zijn, blijkt uit het feit dat ze slagen voor de zogenaamde 'spiegelproef'. Hierbij wordt op het voorhoofd van een dier een stip getekend waarna hij voor een spiegel wordt gezet. Indien het dier de stip aanraakt, snapt hij dat hij zichzelf ziet in de spiegel. Eksters raken tijdens deze proef met hun poot de stip aan. Mensapen, olifanten en dolfijnen zijn enkele andere diersoorten die dit ook doen. Dat Eksters notoire kleptomane zijn, kan ik naar het rijk der fabelen verwijzen. Waarschijnlijk heeft het onderzoekende karakter van Eksters bijgedragen aan dit hardnekkige gerucht. Ze bewaren soms dingen die er anders uitzien dan normaal of verwerken dit in hun nest. Dit belette de Italiaanse componist Gioacchino Rossini er echter niet van om een volledige opera, *La Gazza ladra* (De Stelende Ekster), te wijden aan een Ekster die ervoor zorgt dat een kamermeisje wordt verdacht van diefstal.

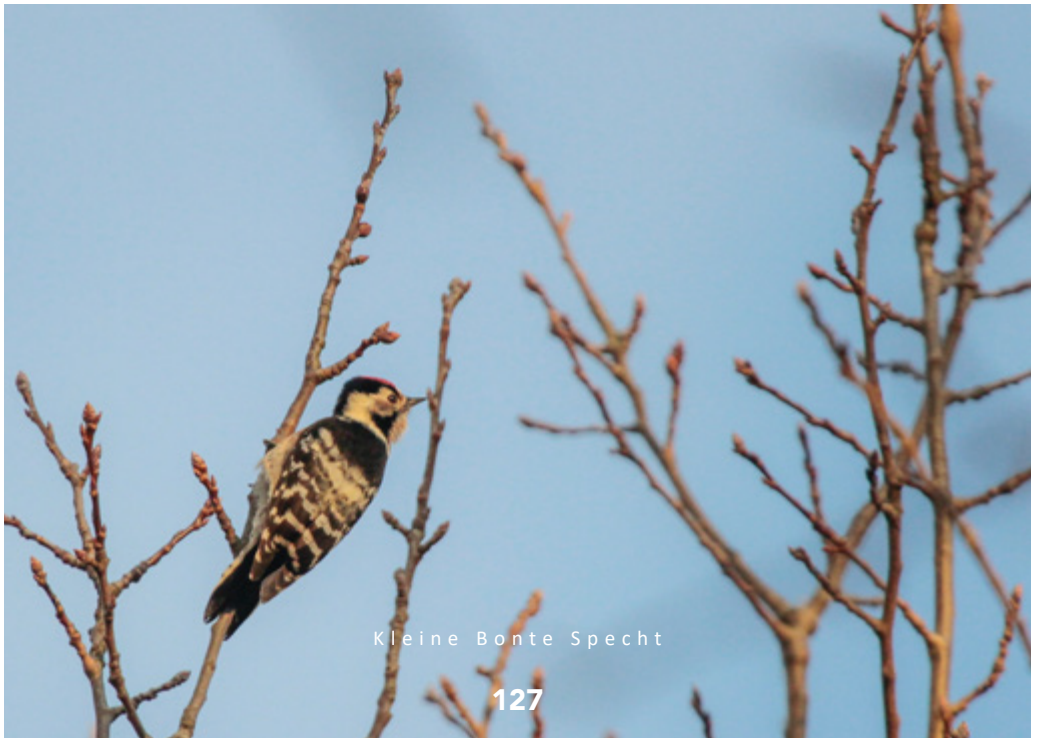
Gierzwaluw

111

Grote Bonte Specht

Kleine Bonte Specht

Favoriete vogelkijkplekken

- hoofdstuk 5 -

Nederland is gezegend met een enorm aantal prachtige plekken om vogels te kijken. Uitzichtpunten, vogelkijkhutten, wandelroutes in natuurgebieden en talloze andere prachtige locaties. De gebieden in dit hoofdstuk zijn stuk voor stuk unieke vogelgebieden en bovendien ideaal om je kennis over en liefde voor vogels te doen groeien.

Noordpunt - Texel

De Noordpunt van Texel is een begrip onder vogelaars en is binnen Europa uniek om zijn soortenrijkdom en zichtbare vogeltrek. De natte graslanden, de bosjes ten zuiden van de vuurtoren en de Robbenjager herbergen in de trektijd vaak zeer veel vogels. Op deze plek val je zowel in het voor- als in het najaar met je neus in de boter. Het zit er vol met vogels die even uitrusten of, in het voorjaar, met vogels die aarzelen om de oversteek naar Vlieland te maken. Het licht van de vuurtoren heeft bovendien een enorme aantrekkingskracht op vogels. Zeker 's nachts of op mistige dagen kunnen hierdoor grote aantallen vogels in

de directe omgeving van de vuurtoren neerstrijken. Vogelsoorten als de Gele Kwikstaart, Tapuit, Paapje, Roodborsttapuit, Nachtegaal, Blauwborst en de Kneu zijn hier goed te bekijken en ook steltlopers zoals de Witgat, Groenpootruiter en Oeverloper zitten vaak op de plasjes in dit gebied. Elk jaar worden op deze plek bovendien zeldzame soorten gezien zoals de prachtige Roodstuitzwaluw, een Daurische Klauwier of de extreem zeldzame Goudlijster.

Handig startpunt: Parkeerplaats Kaap Noord, Volharding 4, Cocksdorp - Periode: jaarrond

